

A man with glasses is shown from the chest up, holding a vintage movie camera. He is looking through the viewfinder. The image has a reddish-orange tint. The background is a clear blue sky.

Mavis Gallantová

Pozdní navrátilce

maraton

Novely a povídky

m

Pozdní navrátilce

Mavis Gallantová

Pozdní navrátilc

Novely a povídky

přeložil Martin Pokorný

Praha 2022
maraton

We acknowledge the support of the Canada Council
for the Arts for this translation

Za podporu tohoto překladu děkujeme Kanadské radě pro umění

Conseil des arts   Canada Council
du Canada   for the Arts

Knihu finančně podpořilo Ministerstvo kultury České republiky

MINISTERSTVO
KULTURY

The Collected Stories of Mavis Gallant
Copyright © 1996 by Mavis Gallant

The Cost of Living. Early and Uncollected Stories
Copyright © 2009 by Mavis Gallant

Czech edition © Maraton, 2022
Translation © Martin Pokorný, 2022

ISBN 978-80-88411-10-9

Willi

Když při natáčení filmů o okupaci potřebují poradit s nějakým detailem, často pošlou pro Williho. V Paříži jsou i další Němci se vzpomínkami na válku, ale ti nemají buď zájem nebo čas. Studenti jsou moc mladí. Neznají písně do pochodu. A upřímně řečeno, na tuhle mládež není spolehnout, že by dokázala zpívat a současně mašírovat – nebere věc dost vážně. Willi, který je má vycepovat na natáčení, často ztratí trpělivost. Ty kluky baví mít roli, vidět zblízka filmové hvězdy a šaškovat v uniformě, ale nevloží se do toho naplno.

„Když si pomyslím, že jsem byl připravenej za vás padnout!“ říká Willi.

Willi je malý, tlustý a blond. Oči má modré jako chrpy. Kراتické řasy skoro nejsou vidět. Když stráví celý den na slunci ve snaze vydrezúrovat oddíl děcek k organizované činnosti, bělmo očí mu zrudne a v obličeji vypadá, jako by si ho smočil ve víně. On se ale vína ani netkne. A taky nemá rád cigarety. Když vidí děvčata kouřit, skličuje ho to.

Dřív, říká – a podle všeho tím míní dobu, kdy dospíval –, bylo tělesné zdraví předmětem pýchy a o dívkách se dozvídal jen samé hezké věci.

Willi byl až do konce roku 1948 ve francouzském zajetí. Snil přitom o domově, ale když se vrátil, jedna jeho sestra chodila s Američanem a celá rodina, šťastná jak blechy, poskakovala kolem nového bohatého švagra, stavitele ze Stuttgartu. Francouzi nás u sebe měli čtyři roky, říkal si Willi, ale nenaučili se ani slovo německy, a když nám někdo mohl vrazit kudlu do zad, tak to udělal. Nemá Francouze o nic raději než Němce, jenom jimi míň pohrdá. Doma byl ten neustále bohatnoucí švagr. Willi se nedokázal začlenit a po nějaké době odjel do Paříže. Musí mu být kolem pětatřiceti, ale vypadá na pětadvacet. Věk na něm je vidět; kdykoli je něčím

zaskočený, nerozumí, co se stalo, anebo se mu situace vymkla a někdo jiný má navrch.

Práce u filmu je jenom příležitostná, ale finančně zcela zásadní. Za to, co dělá, je placen poměrně dobře. Občas se seznámí s děvčetem a doufá, že to k něčemu povede – pořád hledá –, ale nikdy zatím neměl jistotu, že to je ta pravá.

Když ho propustili ze zajateckého tábora a domov se mu znechutil, napadlo ho, co takhle vstoupit do cizinecké legie. Dnes je rád, že to neudělal. Do legie se přihlásil Williho kamarád Ernst: měl už zajetí po krk a tohle byla jediná možnost, jak se dostat ven. Často spolu o těch časech a o tom, co se tehdy dělo, mluví. Získaná vyznamenání jim strhli nepřátelští vojáci, kteří si sestavovali soukromé sbírky, ale Ernst s Willim si navzájem vyrobili vyznamenání s nápisem „Matka“ a „Brzy doma“ a podobně. Ernst byl s legií v Indočíně a v Alžíru. Má to těžké; přestože byl dobrý voják, celý život sloužil u poražených armád. Legie mu byla naprosto k ničemu, nic ho nenaučili. A teď otálejí s vyplácením výsluhy. Ernst zůstává v Paříži a čeká, až mu ji přiřknou. Pomalu to vypadá, že se nedočká. Kdykoli jde na příslušný úřad, řeknou mu, že mu ve složce chybí nějaký dokument. Když pak přijde s dokumentem, řeknou mu, že musí přijít jindy. Jestli mu výsluhu nedají hodně rychle, bude to problém – Ernst nemá ve Francii povolení k pobytu. Neobdržel je, protože nemá zdroj příjmů, trvalé bydliště ani profesi. Války skončily, Ernst může jít domů. Ale on domů nechce. Je přesvědčený, že pokud odjede z Francie, k výsluze si ani nepřičichne. Všecko závisí na tom, aby se na úřadě objevil ve správný den a měl ve složce všechny dokumenty.

Když Willi posledně pracoval u filmu, opatřil Ernstovi roličku. Nebylo to snadné, protože Ernst je vyhublý a tmavovlasý. Nemá německou vojenskou figuru. Willi mu tu práci zajistil tvrzením, že Ernst byl dřív německý důstojník, což ovšem není pravda. Nemá na to věk: v roce 1944, kdy padl do zajetí, mu bylo asi šestnáct. V tom filmu hraje esesáka,

který má na ulici před domem zatknout židovský manžel-
ský pár. Scéna vypadá následovně: manžela převlečeného za
skromného profesora ve středním věku s manželkou v kos-
týmu skromné profesorské ženy zastaví dva esesáci (jedním
z nich je Ernst), když manželé jednou takhle odpoledne na
sklonku léta přicházejí zavěšení do sebe ke dveřím. Manžel
nese složené noviny a bochník chleba.

Ernst dostal pokyn do profesora strčit, zatímco druhý ese-
sák (student chemie) má držet manželku za loket.

Ernst k herci zamumlá „Promiňte“ a strčí do něho.

„Vysvětlete mu to německy,“ řekne režisér Willimu.

„Neomlouvej se,“ řekne Willi tiše. „Jemu nevadí, že do ně-
ho strčíš. Je na to připravený.“

„Když na to je připravený...“ Ale pak znovu řekne: „Pro-
miňte.“

Jestli to prošvihne potřetí, filmaři ho nepoužijí. Byla by to
škoda, protože Ernst se snaží a ty peníze potřebuje. Willi to-
mu rozumí: Ernst si profesora příliš považuje. Neublížil by
ani mouše. Někdo někdy musel nějaké mouše ublížit, pro-
tože jinak by se pořád nenatáčely tyhle filmy. Ale Willi ani
Ernst to nebyli.

„Pořádně do něho strč,“ prohlásí najednou se smíchem
Willi, „a hned zítra ti výsluhu dají.“

Ernst do profesora strčí tak prudce, že chudák spadne na
manželku. Ta vykřikne: „Chleba!“, ale pozdě: chleba spadl
na špinavý chodník. Oba manželé se pro něj shýbnou. Že-
na dál drží profesora za paži. Vloží bochník do složených
novin a něžně od manžela celý balíček převezme. Ernst se
studentem chemie nemají dál co na práci. Manželé mezi
oběma esesáky projdou, jako kdyby od začátku věděli, jak
tohle odpoledne dopadne.

„To s tím chlebem je vynikající,“ prohlásí režisér.

Hlavní hvězdě filmu, hrdince francouzského hnutí odporu,
to připadá moc okaté. Natočí se dvě verze, jedna, ve které
chleba spadne na zem, a jedna, ve které si profesor rozbije

brýle. Ernst už ví, jak na to, a srazí profesorovi brýle z nosu, aniž by říkal „Promiňte“.

Hrdinka z hnutí odporu je Italka. Kouká po Willim, ale je to kuřačka a mluví sprostě a to Willi nesnáší. Má hroznou pleť. Vypadá, jako by měla neštovice. Willi se od kohosi dozví, že prý dřív dělala v Římě prostitutku.

Líbí se mu ta dívka, která hraje profesorovu dceru. Je to šestnáctiletá Pařížanka, která až do té doby studovala v klášterní internátní škole. S křikem utíká za rodiči po chodníku. Willi soudí, že to dělá dobře. Připadá mu čistá a hodná. Už si všiml, že je na place s doprovodem a že nekouří. Jenomže jestli se k ní někdo dostane, tak to bude Ernst. Ernst má u děvčat víc štěstí než Willi. Má těžký život a na to děvčata slyší. Willi nemá na co si naříkat a scházejí mu konverzační témata. Ví, že kvůli jakési slabině ve svém počínání vždycky ztratí kontrolu, ale není si jistý, kde ten problém začíná.

Před dvěma lety se Willi při jiném natáčení seznámil s dívkou, která byla téhle podobná. Měla blond vlasy, ostříhané nakrátko jako kluk, a na krku srdíčko na zlatém řetízku. Byla tichá a jemná: pokaždé to je stejná dívka, ta, o níž mu kdysi řekli, že ji musí chránit. Jednou odpoledne, když nikdo nebyl doma, ho blondýnka pozvala do bytu rodičů. Bydlela ve starém domě s vysokými stropy. Willi si pamatuje, jak se z okna díval na stromy. Dívka byla pyšná, že hostí muže, a přinesla mu na tácku led a whisky. Když pití odmítl, urazila se a sedla si od něho co nejdál. Dala nohy křížem, koukala z okna, splétala a rozplétala zlatý řetízek.

Položil jí hloupou otázku. Zeptal se: „Ty mě nemáš ráda?“ Pokaždé se zeptá moc brzo, a proto se mu nedaří.

„Není to jedno?“ řekla dívka. Ta otázka jí vadila. Přiměl ji uvědomit si, že dokáže být krutá.

Uvažoval, co dál říct, a nahnátl rukou popelník z lapisu lazuli.

„Můj švagr ve Stuttgartu má tímhle obloženou koupelnu,“ řekl.

„Nemluv nesmysly,“ řekla dívka. „Tohle je lapis lazuli.“

„Ať je to, co chce, můj švagr tím má obloženou koupelnu.“

„To je hloupost. Jen si představ, kolik by to stálo! Obyčejný popelník stojí – nevím přesně kolik. Nejspíš má modré kachlíky nebo modrý mramor nebo tak něco.“

Willi popelník potěžkal a odpověděl: „Určitě je to tohle.“

„Tak musí být příšerně bohatý – gangster. A navíc by to bylo vulgární.“

Stejně to na ni udělalo dojem. To viděl. Zírala na ten popelník. Zapomněla, na co se jí Willi ptal. Měl teď návrh, ale jenom díky švagrovi. Najednou mu proběhlo hlavou, že je jiná, než si myslel. Zůstal ještě chvíli, jenom ze slušnosti, a pak šel. Nikdy ji pak už neviděl.

Po tak dlouhém čekání chce jistotu; po tak dlouhém čekání si nemůže dovolit omyl.

(1963)

V tranzitu

Poté, co skupina pětadvaceti japonských turistů agentury Cook odletěla do Osla, zůstaly v čekárně helsinského terminálu jen čtyři osoby: mladá, krátce oddaná francouzská dvojice s příjmením Perrigny a postarší, očividně americký pár. Když měli staří jistotu, že jim mladí manželé dvě lavice před nimi nemohou rozumět, pokračovali v permanentní, plynulé hádce. Muž měl ve zvyku předčítat cedule nahlas, i když to možná dělal jenom proto, aby rozčílil svou ženu. Přečetl cedule nad trojicí dveří vedoucích na letištní plochu: „Oslo“, „Amsterdam“, „Kodaň“. ... Nevidím „Stockholm“.

„Uvažuju, čím jsem pro tebe všechny ty roky byla,“ odpověděla.

Philippe Perrigny, který uměl anglicky, se otočil a předstíral přitom, že si prohlíží finskou keramiku ve výkladech po jejich pravici. Viděl, že ten muž zkoumá letecké řády a letenky a celou dobu přitom mručí „Stockholm, Stockholm“, zatímco žena se dívá jinam. Sundala si brýle a otírala si oči. Jak k té otázce dospěla zde, na helsinském letišti, a jak jí na to může odpovědět? Odpovědi musí být jedno slovo: vším/ničím. Bylo to, jako kdyby seděl ve venkovském kostele a zničehonic zaslechl tamního faráře klást otázku, nad níž se nikdo nezamýšlí, o vině či povinnosti nebo Boží přítomnosti, a pak si vydechl úlevou, když ta chvíle minula a přistoupilo se k modlitbám.

„Na onom světě se rozhodneme jinak,“ řekl muž. „Alespoň ty, to vím.“

Mladšímu muži hlavou vířily myšlenky: Jsou k sobě připoutaní na zbytek života. Příliš staří na změnu? Jenom surovec by ji teď opustil? Ubírají se ke dveřím s nápisem AMSTERDAM a ona kulhá. Proto se nemohou oddělit. Je invalidní. Roky se o ni staral. Procházejí dveřmi do Amsterdamu, ať už na jejich

letenkách stojí cokoli. Ať projdou libovolnými dveřmi, uvidí kruhové objezdy na předměstí a rodinná auta před každým domem a na zahradě modrý bazén. Po celé severní Evropě se ulice jmenují po akáciích, ale možná o tom nevědí.

Perrigny byl na svatební cestě, ale současně plnil zadání z pařížské redakce a rovnal si v hlavě sérii textů o Skandinávii. Už čtyři roky opakoval článek nazvaný „Mlčenlivé volání“ a ani jeho list, ani on sám toto opakování nepostřehli. Začal znovu vymýšlet ve stylu pařížských týdeníků: „Bylo to trýznivé mlčenlivé volání, vyrvané ze srdcí a hrdel...“ Ne. „Byla to mlčenlivá píseň, zardoušená...“ „Byl to mlčenlivý vášnivý hymnus na...“ Tentokrát se začátek prováže s modrookým puritánským severem; už se uplatnil na bretaňské zemědělce, kteří za artyčoky nedostávají spravedlivě zaplacené, na vánoční zástupy u Berlínské zdi, na Řecko znásilněné turisty, na černošské hudebníky hrající v klubu Olympia, na zbídačelé portugalské rybáře propašované do Francie a vržené na pracovní trh, na básníky tvořící pod vlivem drog.

Starý muž chytil svou ženu za ruku. Pořád byla odvrácená, ale oči už měla suché a chráněné brýlemi. Aby během kontroly letenek odlákal její pozornost, prohodil rychle: „Podívej se na tu hezkou restauraci, lákavou restauraci. Je zčásti venku a zčásti uvnitř, vidíš? Je uvnitř *a zároveň* mimo.“

Perrignyho novomanželka zlehka vytáhla ruku z jeho stisku a zeptala se: „Proč jsi ji opustil?“

Očekával to a řekl: „Protože se nedokázala soustředit na jednoho jediného. Na všechny byla hodná, ale nedokázala se soustředit tak, jak to je potřeba pro manželství.“

„Byla ti nevěrná.“

„To taky. Pramenilo to ze stejného nedostatku soustředění. Už předtím byla vdaná.“

„Opravdu? Takže byla stará?“

„Teď jí je sedmadvacet. Sedmadvaceti let se bála. Často citovala jednu větu z Jane Austenové – to je anglická spisovatelka,“ řekl, když Claire nakrabatila čelo. „Cosi o tom, že

žena toho věku už nemůže v nic dalšího doufat. Zajímalo by mě, v co doufala.“

„Ten první muž ji taky opustil?“

„Ne, ten umřel. Nebyli spolu dlouho.“

„Ale *tys* ji opustil?“ řekla dívka ve strachu z možného ponížení, v obavách, že si vzala muže, kterého jiná žena odmrštila.

„To zcela jistě. Bez vysvětlení. Jednou takhle v neděli ráno jsem vstal, oblékl se a odešel. Vrátil jsem se, když nebyla doma, a odnesl si svoje věci – magneták a nahrávky. Dvakrát jsem se pak ještě vrátil pro knížky. Znovu jsem ji pak viděl až při jednání o rozvodu.“

„Tos nebyl nešťastný, když jsi jen tak odešel? Líčíš to jako neskutečně snadné.“

„Neobdivuju utrpení,“ řekl a došlo mu, že opakuje slova svojí první ženy. Utrpení se jí hnusilo; emblémem špinavosti byl člověk jako Kafka, když o samotě v místnosti destiluje trest ran a hrůzy.

„Nikdo nemiluje utrpení,“ řekla dívka a myslela přitom na bolesti a křeče. „Měla legrační jméno.“

„Ano, příšerné. Shirley. Po telefonu ho vždycky musela hláskovat. Suzanne Henri Irma Robert Louis Émile Yvonne. Vyslovuje se jinak, než se píše.“

„Opravdu jsi ji miloval?“

„Když jsem se s ní seznámil, ano. Chyba byla, že jsem si ji vzal. Záhadou bylo, proč jsem si ji vzal.“

„Byla hezká?“

„Měla krásné vlasy, jako všechny Američanky, ale neustále si je stříhala, takže byly ošklivé. Měla hezké nohy, ale nosila ploché střevíce. Jako všechny Američanky nosila přehnaně dlouhé šaty a v těch plochých střevících... nikdy nevypadala elegantně. Byla slepá jako krtek a nosila tmavé brýle, protože ty druhé ztratila. Někdy, když si brýle sundala, vypadala bezcitně. Ale byla úzkostlivá a impulzivní a přesvědčená, že ji všichni mužští využívali.“

Claire řekla: „Jak můžu vědět, že mě neopustíš?“, ale z jejího tónu chápal, že nečeká odpověď.

Byl ohlášen jejich let. Prošli se svými fotoaparáty a připláštli pod nápisem KODAŇ. Byl rád, že má tuhle první část cesty za sebou. Byli s Claire spolu celých čtyřiaadvacet hodin. Přijala klidně, když jí řekl, že pracuje, ale byla nesvá a uražená, když si četl. V péči o ni se dopustil chyb. V Helsinkách s ní šel nakoupit oblečení. Pod ramínky se šaty uviděl její nohy a holá chodidla. Vyšla s úsměvem ven a před sebou držela světlé šaty pokryté sluníčky. „Tohle v Paříži nemůžeš nosit,“ řekl a uviděl v jejím výrazu proměnu, jako by zatemnil nějakou její představu o tom, čím by mohla být. Včera v parku se u vysokého vodotrysku mimoděk zahleděl na jinou dívku, která tam seděla a krmila veverky. Obdivoval její šíji, hladce rozdělené vlasy, snědé rameno a paži. K lelkování tohoto druhu v tom, co považoval za skutečný život, nedocházelo – jako by láska a cestování byly protikladem života, snem. Přisunul se blíž ke své nové ženě, plavovlasému dítěti léta, a myslel přitom na zimní líbánky se svou první ženou. Četl jí z ruky, aby odpoutal její myšlenky od chladu a deště, držel její dlaň, sledoval extrémně mělkou rýhu hlavy (nic nesoudí, sdělil jí) a přerušovaný život – americký život, řekl jí tehdy a složil dlaň. Věnoval se Claire, protože se předtím zahleděl do jiné dívky a vzpomněl si na cosi šťastného se svou první ženou, to vše během minuty. Jak by mu Claire chtěla pomoci s prací, řekl. Společně viděli ve výkladech, co kolik stojí, a ona si pro něho zapsala, kolik platili za smaženou rybu a nealkoholické pivo. Každý den musel být zaplněný jako doma nikdy. Dvouhodinová proluka v cizím městě, v tranzitu, byla jako ocitnout se zavřený v zaseklém výtahu a nemít co číst.

Claire by dala cokoli za to, aby byla tou dívkou v parku, aby měla tu šíji a ty vlasy a aby se odlišovala a všechno to naráz viděla. Vnímala hold, který vzdával jejím ouškům, přirostlým lalůčkům. Pomstila se později v přístavu, když si ji

početná skupina turistů spletla s kýmisi slavným, asi nějakou herečkou. Říkali jí, že vypadá jako Catherine Deneuve. Podstrkávali jí pohlednice a kusy papíru a ona se podepisovala svým novým jménem „Claire Perrigny“, znovu a znovu „Claire Perrigny“, a šťastně a vítězoslavně se po něm ohlížela. Všechno kolem nich létalo a pištělo: raci, vítr, ti cizinci volající neznámým jazykem slova, kterým přisuzovala smysl „Vaše jméno, vaše jméno!“.

„Myslí si, že jsem slavná!“ zavolala přes husté poletující vlasy. Usmála se a spiklenecky se zazubila, protože vůbec nebyla slavná, jen byla hezká a osmý den vdaná. Jazyk měla tmavý od borůvek, kterých se najedla na trhu; dokud ji Philippe nepoučil, nevěděla, co jsou borůvky. Usmála se potřísněným úsměvem a pokusila se zachytit vzlétající sukni mezi koleny. Pociťoval střídavě soucit, hrdost, něhu, žárlivost a svíravou trýzeň. Viděl, jak jeho první žena vypadala předtím, než ji poznal, když byla mladá a zamilovaná.

(1965)

Když jsme byli skoro mladí

Před devíti lety jsme v Madridu žili z pomyšlení na peníze. Naše přátelství byla živená řeči o penězích, s jejichž příchodem jsme počítali, a o tom, co s nimi pak zamýšlíme udělat. Byli jsme čtyři – dva muži a dvě dívky. Ti muži, Pablo a Carlos, byli bratřenci. Pilar byla jejich příbuzná. Já nebyla ani Španělka, ani příbuzná a sprátelila jsem se s nimi skoro náhodou. Společně nám bylo, že jsme všichni čekali na peníze.

Denně jsme chodili na hlavní poštu a já prováděla obchůzku bank a cestovních agentur, kam mohly přijít dopisy a peníze. Nebyla jsem si jistá, kolik to bude nebo kdy peníze dorazí, ale viděla jsem je přilétat širokým obloukem jako duhu. V té době jsem neustále hledala znamení. Viděla jsem znamení v kouři z cigaret, v odklepávaném popelu i v kartách. Karty jsem vykládala třikrát týdně: v pondělí, ve středu a v pátek. Úterky, čtvrtky a soboty byly nanic, protože karty byly němé nebo vyhýbavé, a o nedělích lhaly. Myslela jsem, že mi ta znamení – popel, kouř atakdál – řeknou, jakým směrem se můj život vydá a co se nyní může stát. Bezmezně jsem věřila ve svobodu vůle, kterou většina mých známých pohrdala, ale byla jsem i pověřčivá. Na svých očních víčkách jsem v noci viděla křížovou devítku, což je vynikající karta, a srdcovou desítku, která je morálně vzato lepší, protože vyjadřuje zisk dosažený úsilím. Viděla jsem křížové a kárové eso a kárového kluka, což je pošťák. Pablo, Pilar a Carlos sice na nic konkrétního nečekali – vyjma jmění ani neměli na co čekat –, byli kvůli pošťákovi nervózní a ulevilo se jim, když se objevil. Nikdy je nenapadlo, že by pošťák nepřišel nebo že by jeho příchod mohl být bez významu.

Carlos a Pablo pocházeli z města kus od Madridu. Neměli ve velkoměstě žádné blízké příbuzné a společně obývali jeden pokoj v bytě na Calle Hortaleza. Já bydlela v pokoji

na téže chodbě, tak jsme se spolu seznámili. Dvaadvacetiletá Pilar, z nás čtyř nejmladší, bydlela ve vlastním bytečku. V sedmnácti se provdala za Carlosova nevlastního bratra a už tři roky byla vdova. Chtěla se znovu vdát, ale bála se, že už je stará. Nejstaršímu Carlosovi bylo devětadvacet. Pablo a já jsme byli věkem uprostřed.

Carlos pracoval v bance. Měl tak nízký plat, že z něho málem nemohl vyžít, a byl zadlužený na všechny strany. Pablo studoval práva na Madridské univerzitě. Když neměl co dělat, šel na obchůzku se mnou. Tyto obchůzky mi zabraly většinu dne a nabíraly na významu, protože po určité době získal sám fakt čekání vyšší hodnotu než to, na co jsem čekala. Věděla jsem, že až čekání skončí, budu zklamaná. Šla jsem na poštu, do tří čtyř bank, do cestovní kanceláře Cook a do agentury American Express. Všude jsem stála ve frontě a čekala. V životě jsem neviděla tolik front a tolik trpělivých lidí. Taky jsem se zamýšlela nad tím, jestli a jak rozprodat svoje oblečení. Prodávala jsem je cikánům na bleším trhu. Jednou jsem za kabát a sukni dostala dolar padesát, ale ukradli mi je z kapsy, když jsem se zastavila koupit si noviny. Měla jsem dojem, že jsem do zloděje strčila, a když jsem řekla „Promiňte“, pokývl hlavou a rychle odkráčel. Bylo mu kolem třiceti. Dodnes vidím jeho zdvižený límec a týl. Když jsem hmátla rukou do kapsy, abych za noviny zaplatila, peníze byly pryč. Pokud jsem zrovna nestála ve frontách a nezbavovala se oblečení, navštěvovala jsem Pilar. Když bylo hezky, seděly jsme u ní na balkoně, když zima, tak u sporáku. Nestyděly jsme se chodit do cukrárny přes ulici a smlouvat o centimy za padesát gramů čokolády, o kterou jsme se úzkostlivě přesně rozdělily. Pilar zahálela, ale v poklidu. Pablo byl nečinný, ale těžkopádně. Byl to nejtěžkopádněji nečinný člověk, jakého jsem znala. A taky z nás byl jediný, kdo měl nějaké peníze. Otec mu posílal peníze na bydlení a jídlo, a navíc dostával kapesné od kmotra, který na pobřeží vlastnil hotel. Pablo byl snědý, kudrnatý a podsaditý, měl velkou hlavu a matné

oči, jaké jsou dnes vidět v madridských ulicích. Patřil k novým Španělům, k první generaci, která dospěla za Frankovy éry. Byl tou generací, na kterou byli v novinách tak pyšní. Ale teď už mu musí být – už mu *je* – přes třicet, a není nový. Tužkou na papíře si propočítal, co skrývá budoucnost, a usoudil, že to nestojí za zvláštní snahu.

Vystáli jsme spolu nekonečné fronty v bankách a vyhýbali se té, kde pracoval Carlos, abychom ho hihňáním nepřivedli do rozpaků. Loupali jsme buráky a sdělovali si klepy a drželi se za ruce v tom nepopsaném, vlídném stavu očekávání, který se stal trestí života. Poté, co jsme všude vyslechli rituální „Ne“, jsme šli domů.

Domovem byl protáhlý tmavý byt, zaplněný tikotem hodin a kapáním kohoutků. Byl to tak trochu penzion, ale tajný. Aby se majitelé vyhnuli daním, nenahlásili ho na policii a žili v neustálém strachu. Dívka, která mi dala adresu při cestě vlakem, mi kladla na srdce, ať o tom nikomu neříkám. Bydlela tam ještě jedna cizinka, potřeštěná stará Angličanka. Nepronesla ke mně ani slovo a myslím si, že mě na první pohled nesnášela. Španěly ale neměla o nic radši; bylo slyšet, jak to říká, když mluví sama se sebou. Napřed bylo bydlení s penzí, ale to po čase přestalo, protože se majitelé kvůli licenci a policii báli, a tak jsme si jídlo kupovali a nosili ho k Pilar nebo si na lihovém hořáku vařili u mě. Jedli jsme chleba na příděl se žmolky mouky pod kůrkou a příšerný náhražkový džem. Neustále jsme cítili neurčitý hlad. Naše touha po sladkostech byla bezmezná; kupovali jsme si papundeklové pečivo, které nám díky cukrové chuti, která po něm zůstávala dlouho v puse, připadalo vynikající. Občas jsme chodili do hospody, které se říkalo „desetipesetová“, protože se tam za deset peset – tehdy asi třiadvacet centů – daly pořídit tři chody i s vínem a chlebem. Existovala taky dvacetipesetová hospoda, kde to nesmrdělo tak odporně, i když jídlo bylo skoro stejně hnusné. Výzdoba obou hospod byla výrazně neevropská. Čím lacinější hospoda, tím laciněji

orientální. Vzpomínám si, jak se jednou podávaly telecí mozečky v přeseknuté lebce.

Jeden zákazník desetipesetové hospody byl opravdový šílenec s rukama zaťatýma do spárů, prořídlymi vlasy a odumírající kůží. Vypadal jako opice a počínal si jako jedna, kterou jsem znala a která s potěšením přijímala hrozny a banány, načež se nenávistně rozječela kvůli nějaké nepostřehnutelné urážce, dala se do tančení a brebentění a snažila se kousnout. Tenhle člověk nejedl z talíře. Ani už nehodlal opakovat, že je talíř otrávený – to bylo dávno prokázané. Nahrnul si jídlo na stůl nebo na kusy chleba, vidličkou se škrabal na hlavě a s úsměvy a kaboněním se otáčel a mružel. Když měl záchvat, seděli všichni nehybně; ne hrůzou a už vůbec ne ze soucitu, ale nehybně, vyčkávavě. Vzpomínám si, jak jeden četař s obhroublým ksichtem zvolna pokládá příbor a civí s pootevřenými macatými rty, a vzpomínám si na to, jaké bylo v místnosti prázdno – čekání. Co bude dál? Co to znamená? Ovzduší bylo plné chladného, utajeného úžasu. Ale nikdo se nepohnul ani nepromluvil.

Často jsme odtamtud odcházeli deprimovaní a říkali si, že jíst doma je levnější a příjemnější, jenomže sporák byl pomalý a my často měli moc velký hlad na to, abychom dokázali čekat a sledovat, než voda začne vařit. Jídlo ale bylo laciné; jednou jsem za vrácené zálohy za tři láhve od vína Valdepeñas nakoupila jídlo pro tři. Jedli jsme spoustu cibule, brambor a tak. Pilar žila ze sladkostí. Viděla jsem ji, jak si vaří makarony, posype je cukrem a zbaští to. Byla hezká, se zašpičatělou tváří a modročernými vlasy. Ale byla neupravená, zaprášená a člověk tušil, že se za pár let může něco pokazit – otečou jí kotníky nebo jí narostou vousy.

V jejím bytě byly dva pokoje a jeden pronajímala mladé dvojici. Druhý pokoj rozdělila závěsem. Za závěsem byla postel, kterou si přivezla jako součást věna na svatbu s Carlosovým nevlastním bratrem. Na stěně visel obrázek mexické herečky Maríí Felixové. Ráda bych o Pilar pověděla historku,

ale nikdo jí neuvěří. Je o tom, jak si myslela nebo jak hrála, že si myslí, že bydlí v Museo Romantico. To bylo jedinečné muzeum – místnosti vybavené veškerou výzdobou romantické éry. Kdosi je naplánoval s láskou a péčí, ale návštěvníci skoro nechodili. A pokud tam někdo zabloudil, když jsme tam právě byli my, civěním jsme ho vystrnadili. Bratřenci se do té hry s Pilar zapojili, protože neměli peníze ani nic lepšího na práci. Vidím Pilar elegantně usazenou v křesle a kluky, jak se zády nebo loktem opírají o krbovou římsu; říkám „kluky“, protože jsem je nikdy nevnímala jako muže. Já stojím u okna, obrácená zády. S jejich chováním nesouhlasím a je to znát. Připadám si jako snob. Nadzdvihnu prstem malovanou roletu, abych viděla na ulici a uklidnila se pohledem na projíždějící tramvaj. Je dvacáté století. A Pilar v nelíčeném bolu zvolá: „Ach, ať s tím přestane. Všechno zkazí!“

Slyším vlastní hlas, jak pompézně prohlašuje: „Nestojím o tvoje hloupé báčorky. Snažím se zbavit vlastních.“

Carlos řekne: „Znal jsem lidi, jako jsi ty. Myslíš si, že můžeš všechno setrást – náboženství, politiku, ideje, všechno. Jenomže nemůžeš.“

Druzí dva plným právem zívnou. Jsme s Carlosem nudní.

Carlosovi jsem ze skupiny rozuměla nejlíp, ale hádali jsme se kvůli naprosto všemu. Dokázali bychom se pohádat o kus špagátu. On byl pesimista a já tuhle náтуру nesnášela; navíc jsem nesnášela jeho obličej. Připomínal určitý typ Švýcarů nebo Jihoafričanů nebo Novozélandců. Byl podezíravý a vyhlížel slabě anglosasky. Nebyl to anglický obličej, vydutý jak země, ani švýcarský kanárek ani ještěrka ani jestřáb; byla to nedokončená, nerozhodnutá tvář, jaká provází zahradní rotační rozprašovač, wet martini, tichošlápkovství v lásce i přátelství, švindly s výdajovým účtem, strach z otevřenosti srdce. Připomínal mi právníka, který mi jednou zcela upřímně řekl: „Slušným lidem se nic špatného nestane.“ Rozhodně to nebyla Carlosova chyba; já se mohla zbavit svých předsudků, které jsem do Španělska zatáhla spolu se svým pasem,

ale on svého vzhledu ne. Pablo byl pitomeček, ale veselý. Pilar byla dementní, ale roztomilá. Potřebovali jsme – na tom jsme se mnohokrát shodli – člověka, který by spojoval naše nejlepší vlastnosti, a skromnost nám nebránila je vyjmenovat. Po návratu z Romantického muzea mě přiměli vyložit karty. Vyložila jsem *petit jeu*, čtverec, vějíř, na třináct a na patnáct. Všichni kromě Carlose dostali dobrou zprávu, ale protože byla neděle, nehrálo to roli.

Byli to typičtí Španělé? Nevím, jaký je typický Španěl. Netancovali a nehráli na kytaru. V jejich tmavých očích se neblýskala pravda a smrt a pyromanie, alespoň já je tam neviděla. Byli naprosto na mizině. Od trojice chudých lidí kdekoli jinde na světě se lišili jakousi pasivitou, jako by všechno bylo rozdané předem. S výjimkou katastrofy, smrti a revoluce se už nic nemůže stát. Když jsme někam společně šli, jejich kroky zvolňovaly rytmus, jako by byli všichni tři postižení stejným zdráháním jít dál. Nicméně šli dál, smáli se, brebentili a vykládali, co udělají, až peníze přijdou.

Začali jsme si všichni zhruba současně vést deníky. Nevzpomínám si, kdo s tím začal. Carlosův byl tajný. Pilar se ptala, jak se co píše. Pablo nám předtím, než něco napsal, všechno řekl. Byla to vzhledem k našemu věku zvláštní činnost, ale my jinak neměli o čem přemýšlet. Chudoba není osten, nýbrž ochrnutí. Nikdy jsem se už do Madridu nevrátila. Ve vzpomínkách mám náměstí a památníky, věci, které jsou zdarma nebo lacino. Vidím nás zachumlané do kabátů, v rukavicích a se šálami, jak se potýkáme s mrazivým větrem a klopýtáme do desetipesetové hospody. V jiné vzpomínce je zas tak horko, že se skoro nejsme s to donutit dojít do parku, kde budeme sedět pod jilmy a hledět do novin. Noviny jsou útěchou ustaraných; lze je vstřebat bez čtení. Já někdy chodila do knihoven – v Britském institutu a u Američanů –, ale ani za nic jsem nedokázala strčit nos do knížky. Už při pohledu na poezii se mi dělalo špatně

a romány pro mě byly nesrozumitelné, ani jsem si nepamatovala jména postav.

Kupodivu jsme se nebáli. Co hrozného by se mohlo stát? Nikdo nevěděl. Vzpomínám si na jediný strach: na úzkost, kterou jsme se nakazili od Carlose. Završil devětadvacet a hleděl do chodby, ke které my ještě nedošli. Vyvolal v nás takový strach z třicítky, že to poplašilo i chudáka Pilar, přestože měla ještě osm let k dobru. I já se bála. Rozhodně jsem nebyla v rozpuku mládí a nemohla jsem tvrdit, že by podoba mého života byla tajemstvím. Ale cítila jsem, že jsem svobodnou vůlí vykonala všechno, co se dalo, a že nyní by se vedení měly ujmout okolnosti, nepředvídatelné faktory. Skýtala jsem jim veškeré šance. Byla jsem ve městě, kde jsem neznala živou duši vyjma těch několika, které jsem poznala náhodou. Bylo to město, kde byla mentalita, zvuk jazyka, naděje a možnosti, dokonce i vzhled lidí na ulicích zvláštnější než cokoli, co bych si dokázala vymyslet. Moje rozhodnutí jet sem bylo cílené: měla jsem plán. Vlastní povaha mi připadala rozmlžená; to se mi zdálo nešťastné a zvláštní. Myslela jsem, že když se postavím před pozadí, se kterým nebudu s to splynout, vynoří se nějaký obrys. Ale nezdařilo se to, protože jsem se rychle přizpůsobila. Vmžiku jsem přijala vyjadřování a pohyby zchátralého Madridu, dokonce i jeho výraz v obličeji.

Byla jsem nejvíc s Pablem, ale nejzřetelněji si vzpomínám na Carlose. Je mi teď líto, jak jsme se hádali. Myslím na bojácný a symbolický pat našich partií. Nebyla jsem tak chytřá, abych ho porazila, a on neměl dost kuráže, aby vyhrál. Zbrždění našich postavení na šachovnici vedlo k myšlenkové nehybnosti. Já nervózně pokuřovala, Carlos seděl s hlavou v dlaních. Přerušené myšlení, vyvstávající strach. Hrůza z toho, že mu za chvíli bude třicet a výkonnostní část jeho života skončila takhle bezvýsledně, Carlose pronásledovala a omračovala ho. Nikdy nebude nikým jiným, než kým je teď. Vzpomínám si na tlumené světlo, randál na ulici, ticho

uvnitř bytu, tikot hodin s římským ciferníkem v hale. Čas byl jako odkapávající voda – madridský čas. A já se tím strachem nakazila a bála jsem se pohybu času, rychlého i pomalého zároveň. Následovala revolta a netrpělivost. V jeho společnosti jsem cítila cosi, co nikdy předtím: cosi aktivně severského. Při pohledu na jeho pasivitu a hlavu v dlaních se mi chtělo ho pobízet a přemlouvat a podněcovat k činu: konej, mluv, zpívej, tanči, dohrej ty šachy – úplně cokoli. V žádném jiném období jsem si neuvědomovala pohyb a význam času tak ostře a vybrala jsem si město, kde čas odkapával, kapka ze stropu jeskyně, kapka po kapce.

Zhruba v téže době jsme se ocitli ve finanční krizi. Pablův kmotr mu přestal posílat peníze – to byla těžká rána. Od Pilar odešli podnájemníci. Já už neměla co prodat. Carlos pobíral malý plat, ale taky měl dluhy a nedalo se očekávat, že vypočítá přátelům. Vypadal ještě víc mlhavě anglosasky, vypadal nedokončeněji a slušněji než dřív. Toužila jsem něco shodit, s něčím se poprat. Samozřejmě trvala situace ve Španělsku a já se nad ní před příjezdem do Španělska opravdu hluboce zamýšlela, ale teď, když jsem tu byla a ocitla se na mizině, jsem ji skoro nevnímala. Napadlo mě: „Jsem svobodná“ – ale co z toho? Taky jsem měla hlad. Zdálo se mi o jídle. Pilar se zdálo o tom, že ji něco honí, Pablovi se zdálo o mně a Carlosovi se zdálo, jak stojí na vrcholku hory a káže zástupům, ale mně se zdálo o pečené kýtě a madeirové omáčce. Hlodalo ve mně podezření, že můj pobyt tady a v této situaci je čirá pošetilost a že jsem usilovala o sebezdokonalení – tedy morální zdokonalení. Moje finanční situace mluvila sama za sebe. Bylo to stejné, jako když se Orwell v Paříži rochnil ve štěnicích. Celé by to pak bylo velmi všední a velmi protestantské, ale víc bych na svou obhajobu uvést nemohla.

Jednoho dne jsem vyložila osmačtyřicet karet – *le grand jeu*. Karty předpovídaly zradu, zkázu, nemoc, nehody, dopisy se špatnými zprávami, katastrofu a bolest.

Provedla jsem obchůzky. Na jedno místo peníze přišly a já byla zachráněná. Došla jsem na univerzitu, kde před jedenácti dvanácti lety probíhaly boje. S bahnem, bílými stavbami a zakrnělými stromy vypadala jak primitivní předměstské sídliště. Čekala jsem v kavárně, kam Pablo chodil na hořkou kávu, a když přišel, řekla jsem mu, co se stalo. Kolébatou tramvají jsme dojeli do srdce Madridu. Pablo mlčel – myslela jsem, že z radosti a úžasu; ve skutečnosti se nejspíš snažil strávit ten ohromující fakt, že jsem něco očekávala a že moje obcházení bank nebyla neškodná mánie jako u Pilar v Romantickém muzeu.

Moje chápání života (svobodná vůle plus nepředvídatelné faktory) se znovu zdálo oprávněné. Nepředvídatelné faktory jsem měla v kapse a svobodná vůle se uváděla do pohybu. Po cestě tramvají jsem se rozhodla odjet na Mallorcu, pronajmout si vilu, pozvat ty tři na dlouhé prázdniny a koupit si psa, kterého jsem měla vyhlédnutého. Vysedli jsme z tramvaje a koupili bílý, křehký, lahodný chleba, který nebyl na příděl a vážil se po librách, k tomu tři grilovaná kuřata, libru jemného másla a dvě trojlitrové láhve bílého Valdepeñas. Nakoupili jsme pár deka nugátu a kaštanovou pastu. Zbytek si už nepamatuju.

Ke konci večere a před koncem vína Carlos hořce pronesl: „Rozdíl mezi tebou a námi je v tom, že tobě nakonec vždycy něco přijde. Pro nás nikdy odnikud nic nepřijde. Muselas to vědět celou dobu.“

Nikdo nechce být obviňován z pozérství. Byla jsem vrcholně popuzená a hbitě jsem ten výrok otočila proti němu. Projevuje sebelítost. Sebelítost je jádrem jeho povahy. Bylo to v kartách; pokaždé mi pro něj vycházely jen žalostné kombinace dvojek a trojek – pustý strach z anonymních hrozeb a obava, že ho přátelé zradí. Tento útok ho sice umlčel, ale ukázal, že se můj charakter prodělanými nehodami nijak nezdokonalil. Hájila jsem se proti obvinění z předstírání. Moje dosavadní existence balancovala na hraně čekání a celou

dobu jsem říkala, že čekám na něco hmatatelného. Ale oni si mysleli, že čekám v jejich smyslu slova – že čekám na léto a pak na zimu, na pondělí a pak na úterý, čekám, čekám, až čas odkápne do kaluže.

O tom, co by se s penězi teď dalo dělat, jsme nemluvili. Já myslela na Mallorcu. Věděla jsem, že když je pozvu, neprijedou. Jsou zdvořilí. Chápou, že ze mě nově nabyté jmění činí vyvrhele. Nedalo se tomu vyhnout, ale oni byli laskaví. Neměli žádné plány a prostě se jen sešikovali. Mluvili jsme o vzdálenější budoucnosti, vzpomínali na Carlose a jeho strach. Mluvili jsme o letech po třicítce, jako bychom klouzali k ledovému podzemnímu jezeru, jako bychom se měli potopit a zmrznout tak, jak jsme: nejdřív Carlos, pak Pablo a já, nakonec malá Pilar. Zbývalo jí ještě osm let, ale z osmi bude sedm a ze sedmi šest a ona to věděla.

Nevím, co se s nimi stalo a jací byli, když dosáhli třicítky. Odjela jsem z Madridu. Nějakou dobu jsem jim psala, ale neodepisovali. Nakonec je podle mě nepolapil čas, ale zamrzlá paměť. A když jsem se podívala do deníku, který jsem si v té době vedla, nacházela jsem jen popisy počasí.

(1960)

Noc a den

Usazený vedle řidiče, kterým byl nepochybně jeho otec, viděl v kuzelech reflektorů mžení a oči drobných zvířat na okraji silnice. Jeli ze Shekomeko do Pulver's Corners a kopírovali trasu školního autobusu. Ucítil drcnutí, nic víc, a plácl sebou uprostřed louky na obličej. Kdosi ho v běhu kopl do zad. „Uteč,“ řekl čísi hlas. „Vstaň a uteč.“ Přetočili ho. „Pozor na záda,“ řekl. „Mám poraněnou páteř.“

I se zavřenýma očima věděl, že ho odnesli na statek. „Jsem zraněný,“ snažil se vysvětlovat. Položili ho na kuchyňský stůl a teď kolem něho stáli a bavili se o něm. Probírali jeho minulost, charakter, osud – a on nebyl s to reagovat! Pak všichni vyšli ven a nechali ho umírat.

Musím být opatrný, říkal si. Nevím, co je to za lidi a co mají v úmyslu. Věděl, že jsou za dveřmi, šeptají, poslouchají a čekají, až umře. Otevřel oči a uviděl na stropě odraz olejové lampy. Lampa byla postavená na podlaze kuchyně tak, že na ni nedosáhl.

Aniž pohnul hlavou, vnímal tíhu či přítomnost mohutného kusu nábytku, snad kredence, kdesi v pozadí. Nechali někde otevřené okno; cítil vůni sněhu a byl zkřehlý zimou.

„Chudáku,“ řekla žena, která zůstala v místnosti s ním.

Zvedla se ze židle a postavila se ke stolu. Naklonila se nad něho – neviděl jí do obličej. „Potřebuješ se napít,“ řekla. „Ale já ti nic k pití dát nemůžu. Můžu ti dát jenom něco na smočení rtů. Počkej.“ Vyšla na dvůr a u pumpy naplnila hrnek vodou. Nalila mu vodu z hrnku na vyprahlé rty, ale voda odstříkovala. Na jazyk mu nesteklo nic.

„Byla jsem dvacet let v Anglii,“ pronesla žena těsně u jeho ucha. „Manžel řediteloval ve škole. Proto umím tak dobře anglicky. Odhadovali, že až se probereš, budeš chtít slyšet angličtinu.“

V přípravě na smrt mu položili ruce přes prsa; prsty pravé ruky ochable omotaly ohmataný kus dřeva. Ve tmě – buď lampu stáhla, nebo zavřel oči – dřevo prozkoumal, skoro aniž by pohnul svaly na ruce. Palec se posunul ke konci dřeva a vmáčkl se.

„Nemusíš na mě zvonit,“ řekla žena. „Budu tady. Budu tady až do rána.“

Dřepěla na podlaze vedle lampy. Věděl, že má papíry z jeho prohlídky. Slyšel, jak s nimi šustí, možná je trhá. Pohnul čelistí; spleené rty se oddělily. Jazyk měl napuchlý a vyschlý. Řekl: „Co to děláš?“, ale sám uslyšel jen „Ááá“.

„Chudáku,“ řekla. „Tahle noc ti nepřála. Za týden si na ni ani nevzpomeneš.“ Vstala, vztyčila se nad ním a zmizela. Pokoj byl růžový, pak šedý. Kredenc se rozplynula. „Zkus usnout,“ řekl hlas ženy, přetrvávající i po jejím odchodu.

Spícího ho přenesli na postel – pro jeho záda stejně tvrdou jako předtím stůl. Kdosi v nohách postele mu kladl otázky a mučil ho. Nepokoušel se o odpověď. Byl teď rozrušený výhradně proto, že si nedokázal vybavit obličejů vlastních rodičů a pomyslet na jejich jména. Ti lidé v nohách postele sice věděli všechno, ale jména jeho rodičů neznali a nevěděli, jak je najít. „Cítíte něco?“ říkali a prohmatávali mu chodidla. Mezi jeho chodidly a páteří napjali elektrické vedení. Řekl: „Ano, cítím,“ načež všichni znovu odešli a nechali ho o samotě.

Napadlo ho, že sem byl dopraven, dovlečen proti své vůli z důležitého důvodu, a když se pral, byl poraněný. Roztáhl dlaně na hrudi a dotkl se přehnutého prostěradla a pak přikrývky. Posouval pomalu ruce a pátral.

Ze všeho nejdřív si musí vzpomenout na název jazyka, kterým ti lidé mluví. Rozuměl všemu, co říkali, ale zapomněl, jak se jmenuje ten jazyk. Pokoj byl bílý a neúnosně jasný a ten jas byl součástí jeho bolesti. Ležel v bolestech, ale stejně vážné pro něho teď byly i drobné příčiny nepohody. Měl